

ביאורים

בהלכות אלו אנו נפגשים עם שיטת הרמב"ם והסבריו ביחס לגדרי האיסורים שאנו עוסקים בהם ולסיבתם. היה מקום לחשוב שהתורה אסרה לפנות אל מלחשים וקוסמים למרות שיש בהם ממש ובידם היכולת לנבא עתידות ולרפא מחלות. דעת הרמב"ם אינה כן. לשיטתו אין באותם מעשים אסורים שמץ של אמת וכולם הבל בלי שום תועלת אמיתית והמאמין בהם מכונה בלשונו "סכל". התורה, שאסרה עלינו את הניחושים למיניהם, מנעה מאיתנו לשקוע בהבלים ובהזיות.

למרות זאת ישנו מצב בו מותר להשתמש בטכניקות האלו, למשל כאשר מדובר בחולה מסוכן שיש חשש לחייו. אמנם מבחינה רפואית אין שום תועלת בהם, כפי שלמדנו, אך מכוח ההשפעה הפסיכולוגית שהם יגרמו עשויה להיות תועלת. לעיתים משתמשים אף ברפואה המודרנית בתרופות דמה (פלצבו - Placebo) על מנת שיחשוב החולה שמטפלים בו כראוי, ומחשבה זו עצמה תעזור לחולה לקום ממיטת חוליו. כמו כן אדם הרואה שלא עושים דבר לרפואתו עשוי לאבד את שפיותו, ולכן התירו לו בכך.

האיסור ללחוש על המכה הוא לא רק בלחשים של הבל, אלא אף בפסוקים מהתורה. ואדרבה, האיסור בהם גדול יותר מכיוון שהוא משתמש בדברי תורה כרפואה למכת הגוף, ומאבד בכך את ערכה האמיתי שהוא רפואה וחיים לחלק הפנימי והמהותי יותר של האדם - הנפש האלוהית שבו.

למרות זאת, מותר לאדם בריא לקרוא פסוקים מספר תהילים או מיתר ספרי התנ"ך כדי למנוע צרות ונזקים ממנו, מכיוון שהוא מתכוון בכך להרבות זכויות בעצמו, ועל ידי כך להינצל מהם. במקרה זה אין הפסוקים משמשים ככלי חסר תוכן לצורך גופו של האדם.

הרחבות

• לימוד מדעים במקביל ללימוד תורה

שְׁהֵן עוֹשִׂין דְּבָרֵי תוֹרָה רַפָּאוֹת גּוֹף, וְאֵינָן אֱלָא רַפָּאוֹת נַפְשׁוֹת. הגמרא [יומא פג., שם פד., חולין נט:]: מספרת על אמוראים שהצילו את נפשם בזכות הכרת חכמת הרפואה של זמנם ודרשו על עצמם את הפסוק "החכמה תחיה בעליה" [קהלת ז, יב].

בנוגע ללימוד חכמות החולין כותב רבי יהודה הלוי: "כל החכמות הועתקו שורשיהן וכללם מאתנו אל הכשדים תחילה ואחר כך אל פרס ומדי ואחר כך אל יון ואחר כך אל רומי ולאורך הזמן ורוב המיצועים לא נזכר בחכמות שהם הועתקו מן העברים, אך מן היוונים והרומים" [כוזרי א, סג]. אם-כן, יסודן של כל החכמות נמצא בחכמת התורה. מאידך, רבי יהושע בן לוי אמר שאסור להתרפא באמצעות דברי תורה [שבועות טו:], ונראה מדבריו, לכאורה, שאין שום שייכות בין חכמת הרפואה לחכמת התורה?

מדברי הרמב"ם כאן נראה שהבעיה אינה השייכות, שאכן קיימת, בין שאר החכמות לחכמת התורה. החיסרון הוא הערך ה'סגולי-רפואי' שאדם מנסה לייחס לתורה ולהשתמש בה לצרכיו הגשמיים [אגרות הרמב"ם עמ' תקפא]. על פי זה יובן דינו של הרמב"ם הפוסק שאדם בריא יכול לקרוא תהילים כדי שלא יחלה משום שהוא מראה בכך את ביטחונו בכוח הרוחני שהתורה משפיעה עליו ומשמרתו מן החולי. אך מי שכבר חלה - אל לו להשתמש בתורה לשם רפואתו, מפני שבכך הוא רותם את התורה לשרת את גופו כאילו הייתה תרופה.

י' אי זה הוא חובר? זה שמדבר בדברים שאינן לשון עם, ואין להן ענין, ומעלה על חובר דעתו בסכלותו שאותן הדברים מועילים, עד שהן אומרים שהאומר כן וכן על הנחש או על העקרב אינו מזיק, והאומר כן וכן על האיש אינו נזק מהן, ואוחז בידו בעת שמדבר מפתח או סלע, וכיוצא בדברים האלו - הכל אסור. והחובר עצמו שייחז בידו כלום או שעשה מעשה עם דבורו, אפלו הראה באצבעו - הרי זה לוקה, שנאמר: "לא ימצא בק... וחבר חבר" (דברים יח-יא).

י' אבל אם אומר דברים בלבד, ולא הניד לא אצבע ולא ראש, ולא היה בידו כלום, וכן אדם שאמר עליו החבר אוֹתָן הקולות, והוא יושב לפניו ומדמה שיש לו בזה הנאה - מכין אותו מכת מרדות, מפני שגשתתף בסכלות החבר. וכל אותן הקולות והשמות המשנים המכערים - "לא ירעו, וגם היטיב אין אותם" (ירמיה יח).

י' מי שנשכו עקרב או נחש - מותר ללחש על מקום הנשיכה, ואפלו בשבת, כדי לישב דעתו ולחזק לבו. אף על פי שאין הדבר מועיל כלום - הואיל ומסכן הוא, התירו לו, כדי שלא תטרף דעתו עליו.

י' הלוחש על המכה וקורא פסוק מן התורה, וכן הקורא על התינוק שלא יבעת, המנחם ספר תורה או תפלין על הקטן בשביל שיישן - לא די להם שהם בכלל חברים ומנחשים, אלא שהם בכלל הכופרים בתורה, שהן עושים דברי תורה רפאות גוף, ואינן אלא רפאות נפשות, שנאמר: "ויהיו חיים לנפשך" (משלי גכב). אבל הבריא שקרא פסוקין או מזמור מתלים כדי שתגן עליו זכות קריאתו וינצל מצרות ונזקים - הרי זה מותר.

חובר - לוחש לחשים (רס"א). ואין להן ענין - חסרי משמעות. שייחז בידו כלום - שיחזיק חפץ כלשהו. חבר - חובר, לוחש הלחשים. ללחש - לומר בלחש מילים שמי שהוכש מדמה שהן מועילות לרפא אותו, ואין מדובר באמירת פסוקים. ומסכן - בסכנת מוות, וכדאי להרגיעו שהרעל לא יתפשט בגוף מהר. התירו לו - מפני שאין הלוחש מאמין בהם, ומסרתו רק להרגיע את הנשון. אבל אם הלוחש מאמין בהם לפי דמיונו, לוקה (ס"ה מ"ל"ת לה). הקורא על התינוק - קורא פסוקים. יבעת - ייבהל. ואין אלא רפאות נפשות - אך תלמידי חכמים העוסקים בתורה, "התורה שומרתם" (ראה תלמוד תורה וי' וביאורו שם). מתלים - מספר תהילים. כתיב רגיל בכתבי היד.

